

Monikielinen Oulu

Harri Mantila, Maija Saviniemi & Niina Kunnas (toim.): *Oulu kieliyhteisönä*. Tietolipas 261. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2019. 329 s. ISBN 978-951-858-058-7.

Oulu kieliyhteisönä jatkaa 2000-luvun alkupuolella alkanutta suomalaisten kaupunkien kielitilannetta esittelevien kirjojen sarjaa: aiemmin ovat ilmestyneet artikkelikokoelmat *Helsinki kieliyhteisönä* (Juusela & Nisula toim. 2006), *Tampere kieliyhteisönä* (Lönnroth toim. 2009) ja *Vaasa kieliyhteisönä* (Lönnroth & Laukanen toim. 2015). *Oulu kieliyhteisönä* -teoksen kirjoittajat ovat oululaisia ruotsin, suomen, saamen ja karjalan kielen tutkijoita. Teos edustaa pääosin sosiolingvistiikkaa, mutta eräissä artikkeleissa on sovellettu myös kielisosiologian ja kielikontaktitutkimuksen näkökulmia ja käsitteitä. Tarkastelun kohteena on sekä puhuttua että kirjoitettua kieltä.

Kirja jakautuu kolmeen osaan, joiden teemoina ovat ruotsin kielisaareke, vähemmistökielet sekä Oulussa puhuttava suomi. Artikkelit on järjestetty niin, että lukija voi seurata Oulun kieliyhteisön syntyä ja kehitystä historiallisesta Oulusta aina nykypäivään asti.

Ruotsi Oulussa

Kirjan ensimmäisen teemaosan ”Ruotsi, kansalliskieli” aluksi Paula Rossi hahmottelee artikkelissaan seikkaperäisesti Oulun ruotsin kielen vaiheita 1600-luvulta 1900-luvulle. Ruotsin vallan aikana Oululla oli vilkkaat kontaktit Tukholmaan, missä kaupan alalle pyrkivät kävivät hakemassa oppia tulevaan ammatteensa. Ruotsinkieliset virkamiehet ja 1600-luvulla Ouluun perustettu triviaaliskoulu vahvistivat ruotsin asemaa. Ruotsi

oli virallisena kielenä 1800-luvun jälkipuoliskolle saakka, mutta suomenkieliset jumalanpalvelukset ja suomen käyttö ruotsin rinnalla esimerkiksi raastuvankokouksissa varmistivat tiedonvälityksen myös kaupungin suomenkieliselle väestölle. Suomen kielen asema opetuskielenä ja kunnallishallinnossa vahvistui 1800-luvun lopulla. Ruotsinkielisiä oli Oulussa 1920-luvulla vielä 4,4 %, mutta nykyään heitä on enää 0,2 %. Silti ruotsinkielinen päiväkotitoimi, koulu ja useat yhdistykset pitävät yllä ruotsin kieltä Oulussa.

Mielenkiintoinen jatko Rossin historialliselle katsaukselle on Riitta Kosusen tapaustutkimus kaksikielisen oululaisnaisen 1990-luvun päiväkirjateksteistä. Kosunen tarkastelee sellaisia koodinvaihtoja, joissa ruotsinkieliseen tekstiin on lainattu suomen-, joskus myös englanninkielinen substantiivi (esim. *Ännu ruska i inlandet; Sedan fördes vi med buss till Vaakuna, där vi fick refreshment*). Kosunen aineistossa nimenomaan substantiivit ovat yleisimpiä koodinvaihtotapauksia. Suomenkielisten substantiivien käytölle ei päiväkirjateksteissä näytä erottuvan mitään yksittäistä syytä, vaan selitykset kietoutuvat toisiinsa. Artikkelin esimerkeissä lainattu sana esiintyy yleensä taipumattomana (esim. *På eftermiddagen brände vi kokko med kvistar och halm*; s. 55). Kuitenkin *mökkiä* on käytetty ruotsin määräisessä muodossa (*På dagen for jag tillbaks till mökkin*; s. 58), ja toisaalla oululainen murrenana *potnapekka* ’koskikorento’ taipuu suomen monikon partitiivissa (*Han sade att han sett potnapekkoja på patosiltabron*; s. 57). Kosunen ei pohdi sitä, onko taivutusmuotojen vaihtelu satumanvaraista.

Kolmas ruotsia koskeva kirjoitus on Elina Riston ”Kielisaareke Uleåborg”, jossa esitellään ruotsin kielen asemaa Ou-

lussa nykypäivän lukiolaisten silmin. Artikkelissa määritellään *kielisaarekkeen* käsite (s. 73–75). Ruotsinkielisten kielisaarekkeiden määritelmässä yleisin kriteeri on ruotsinkielinen koululaitos. Kielisaarekkeelta edellytetään tavallisesti myös, että ruotsia on alueella puhuttu jo kauan. Monissa lähteissä kielisaareke on määritelty alueellisin perustein: ruotsinkielinen saareke sijaitsee suomenkielisen kunnan sisällä, varsinaisen suomenruotsalaisen kieliyhteisön ulkopuolella. Tällöin saarekkeet ovat erillään toisistaan eivätkä muodosta yhtenäistä murrealuetta. Risto huomauttaa aiheellisesti, että Oulussa kielisaareke ei muodostu pelkästään suomenruotsalaisten puhumasta ruotsista vaan saarekkeella toimii myös ruotsinsuomalaisia sekä Ruotsista ja muista Pohjoismaista Ouluun muuttaneita (s. 75–76).

Ruotsinkielinen koulukeskus toimii Oulussa keskeisenä kielisaarekkeen ylläpitäjänä. Riston laadullista sisällönanalyysiä soveltavan tutkimuksen aineistona ovat 33:n ruotsinkielistä lukiota käyvän opiskelijan ruotsin- ja suomenkieliset tekstit, joissa opiskelijat kertovat omasta kielitautastaan, päivittäisistä kielivalinnoistaan sekä näkemyksistään ruotsin kielen asemasta Oulussa. Opiskelijoiden teksteistä välittyy se kuva, että lukiolaiset käyttävät oppitunneilla ruotsia mutta välitunneilla paljolti suomea. Koska Oulu ei ole virallisesti kaksikielinen kaupunki, sen asukkaat eivät yleensä voi asioida kaupoissa tai virastoissa ruotsiksi. Kielisaarekekoulu kuitenkin valmentaa kaksikielisyyteen myös taustaltaan ruotsinkielisiä, koska koulussa sekä opiskellaan suomea että kuullaan sitä käytännön puhetilanteissa.

Oulun vähemmistökielet

Kirjan toisessa jaksossa ”Vähemmistökielet, käyttö ja käsitykset” tutustutaan ensin saamen kielitilanteeseen, jota esittelee Marjatta Jomppanen artikkelissaan ”Saamen kielet Oulussa”. Saamelaisten koti-

seutualueen Inarin, Utsjoen ja Enontekiön ulkopuolella merkittävimmät saamenkieliset yhteisöt sijaitsevat Helsingissä, Oulussa ja Rovaniemellä. Oulussa pohjoissaamen opetus alkoi alakoulussa vuonna 1997. Nykyään saamea on mahdollista opiskella myös yläkoulussa ja lukiossa, ja kaupungissa on lisäksi saamenkielinen varhaiskasvatus, jonka yhtenä muotona on 2015 aloitettu kielipesätoiminta.

Oulun yliopistossa saamen kielten opetuksella on takanaan jo 50-vuotinen taival. Yliopisto-opetus alkoi vuonna 1970 pohjoissaamesta, mutta tätä nykyä Oulun yliopiston Giellagas-instituutissa voi opiskella myös inarin- ja koltansaamea sekä pohjoissaamea vieraana kielenä. Lisäksi saamelainen kulttuuri on erillinen oppiaineensa. Saamen kielistä on valmistunut runsaat 30 maisterin- ja kymmenkunta tohtorintutkintoa. NykYTEknologian ansiosta opintoja voi suorittaa verkko- ja etäopiskeluna, joskin opiskelijat itse raportoivat kyselytutkimuksessa arvostavansa enemmän kontaktiopetusmuotoja. Saamen kielten opintopolut varhaiskasvatuksesta yliopistokoulutukseen Oulussa ovat erinomainen esimerkki siitä, miten valtiovallan, kaupungin ja kieliyhteisön määrätietoisella yhteistyöllä voidaan elvyttää uhanalaisia kieliä.

Oulussa on myös karjalankielinen vähemmistö, jonka tilannetta ja kielitietoisuutta selvittelee Niina Kunnas artikkelissaan ”Karjalan kieli Oulun seudulla”. Karjalankielisten määrää alueella lienee vaikea todentaa, mutta Kunnaksen arvion mukaan heitä on kymmeniä tai jopa satoja (s. 188). Kunnas on tutkinut heidän kielellisiä käsityksiään ja valintojaan osallistuessaan karjalaisseurojen tilaisuuksiin. Tutkimuksellaan hän pyrkii täydentämään ELDIA-hankkeessa (*European Language Diversity for All*) saatua kuvaa Suomen karjalaisista (esim. Sarhimaa 2013, 2017) erityisesti siltä osin, miten hyvin karjalaiset ymmärtävät kirjoitettua karjalaa ja miten he itse kirjoittavat karjalaa. Varsinkaan

vienalaistaustaisista karjalaisista ei ole olemassa paljon aiempaa tutkimustietoa.

Kunnaksen tutkimuksessa haastateltuja on kaikkiaan 27, joista vienalaistaustaisia on 6. Enemmistö, 14, on livvinkarjalaisia. 22 informantin perusteella (s. 162) on nähtävissä, että jos edes toinen isovanhemmista on puhunut karjalaa, sillä on ollut suotuisa vaikutus perheen kolmannen sukupolven karjalan kielen puhumista ja lukuharrastuksiin. Karjalan kirjoittaminen on hankalaa erikoismerkkien takia, mutta muutamat haastatellut sanovat kirjoittavansa tekstiviestejä karjalaksi. Vienan pakolaistaustaiset karjalaiset ovat joutuneet peittämään karjalaisuuttaan Neuvostoliittoon palauttamisen pelossa, mutta taulukon 1 mukaan (s. 162) tämä ryhmä ei erotu karjalan taidoiltaan muista informanteista.

Oulun seudun karjalaisten käsitykset kielen elvyttämisestä ovat osin pessimistisiä (s. 178–180). Vastaavanlaisia tuloksia on saatu tutkittaessa rajakarjalaistaustaisia pohjoiskarjalaisia (Palander 2015), ja näihin tuloksiin tutkimusta olisi voinut verrata. Kummankin alueen rajakarjalaisilla myös karjalan murteiden nimityksistä on epäselvyyttä: *livvi* näyttää toisinaan sekaantuvan *liiviin* (s. 181).

Kyselylomaketta (s. 198–199) olisi vielä voinut hioa. Esimerkiksi kysymys ”Minkäikäisenä muutitte Suomeen?” ei ole onnistunut rajakarjalaisten kannalta, jotka olivat jo lähtötilanteessa toisen maailmansodan alkaessa Suomessa. Lisäksi lomakkeessa puhutaan karjalasta ”kielenä”. Kaikille haastateltaville *karjalan kieli* ei kuitenkaan ole itsestään selvä käsite, vaan toiset pitävät karjalaa suomen murteena (s. 180). Sanoja *kieli* ja *murre* ei-lingvistit käyttävät yleisemminkin toistensa synonyymeina (esim. s. 159, 185; myös Mieliäinen & Palander 2002: 91; 2014: 34–39; Palander 2015: 43).

Suomalaisten suhtautumista maahanmuuttajien kieleen selvittelee Heidi Niemelä tutkimuksessaan ”Oululaisopiskeli-

joiden käsityksiä maahanmuuttajien puhumasta suomesta”. Tutkimus perustuu koeasetelmaan, jossa kolme opiskelijaryhmää arvioi kahdeksaa puhenäytettä eri perustein: yksi ryhmä teki päätelmiään pelkän ääninäytteen pohjalta, toinen ryhmä sai kuuntelun tueksi oletettujen puhujien kuvia, jotka viittasivat korkeaan sosiaaliseen asemaan, ja kolmannella ryhmällä kuvamateriaali viesti alhaisesta sosiaalisesta statuksesta. Tutkimusaineistona ovat yhteensä 14 opiskelijan ryhmäkeskustelut, joissa kiinnitettiin huomiota puhujien koulutukseen, varakkuuteen ja työtaustaan.

Keskustelut paljastavat, että opiskelijoiden mielikuvissa somalinainen ja -mies edustavat vähiten kouluttautuneita, vähävaraisimpia ja heikosti työllistyneitä, kun taas yhdysvaltalaisnainen ja englantilaismies sijoittuvat jatkumon toiseen ääripäähän. Käsitykset iranilaismiehestä vaihtelevat sen mukaan, millaisia visuaalisia viiheitä keskustelijat ovat hänestä saaneet. Keskustelijat itsekin toteavat, että tieto ulkoisesta olemuksesta vaikuttaa arvioihin, vaikka käsitys muodostuu myös puhujien suomen kielestä, sen selkeydestä, sujuvuudesta, virheettömyydestä ja ymmärrettävyydestä. Aavistelut äidinkielenä toimivat epäilemättä vahvana viijeenä sosiaalisesta taustasta. Tulokset stereotyyppien vaikutuksesta ovat samansuuntaisia kuin aiemmissakin eri kieliä koskevissa tutkimuksissa, mutta sinänsä kiinnostavaa on, että koehenkilöt kommentoivat vähemmän venäläis- ja pakistanilaistaustaisia puhujia (s. 209). Venäjänkieliset ovat Suomen toiseksi suurin kielivähemmistö ruotsinkielisten jälkeen, mikä voi vaikuttaa siihen, ettei tavallisilla suomalaisilla ole heidän koulutus- tai sosiaalisesta taustastaan selvää mielikuvaa.

Artikkelissa olisi ollut hyvä esitellä tutkimuksen metodiset esikuvat. Noudattaako menetelmä Kangin ja Rubinin (2009) sovellusta, johon artikkelissa viitataan? Liitteenä olevan keskusteluryhmien

ohjeistuksen muotoilut eivät ole aivan viimeistelyjä (”Henkilön puhe on mielestäsi – – vähävarainen – varakas – – laiska – ahkera”; s. 250). Lisäksi artikkelin lähdeviitteet ja lähdeluettelo eivät kaikilta osin vastaa toisiaan.

Sivulla 205 kirjoittaja sanoo käyttävänsä kansanlingvistisen metakielen jaottelussa Prestonin (2004 [1998]) kolmijakoa, jossa ensimmäinen taso on puhetta kielestä, toisessa viitataan puhumiseen (esim. referoitaessa puhujaa), mutta kieli ei ole topiikkina, ja kolmas taso kattaa kielellisten käsitysten taustalla vaikuttavat kulttuuriset ja ideologiset oletukset. Preston kyseenalaistaa itsekin (mts. 86) kolmijaon eikä palaa siihen (ks. Niedzielski & Preston 2000: 302–314). Jaotelluksi onkin vakiintunut luokittelu metakieli 1:een (puhetta kielestä) ja metakieli 2:een (kulttuuriset tms. uskomukset kielestä; asiasta viimeksi ks. Lappalainen 2019: 285). Myös Niemelä viittaa lopulta vain näihin kahteen metakielen muotoon; kolmijakoon vetoaminen on siis artikkelissa tarpeetonta. Niemelä mainitsee (s. 205) viime vuosina käydyin ”keskustelua kansanlingvistisen metakielen tasojen määrittelystä”. Tässä kohdassa hän viittaa oikaisuun (Mielikäinen & Palander 2016), joka koskee Kunnaksen (2015) virheellistä tulkintaa.

Oululaisten suomi

Kirjan kolmannen jakson, ”Suomi, varioiva valtakieli”, aloittaa Harri Mantilan artikkeli ”Sää vai *nää* – yleissuomi kohtaa oulunsuomen”. Artikkelissa tarkastellaan yksikön 2. persoonan pronominivarianttien jakaumaa nuorten oululaisten keskustelupuheessa sekä paikallisten ammattioppilaitosten opiskelijoiden käsityksiä pronominin edustuksesta. Nykynuorten kielessä paikallinen *nää* näyttäisi olevan tyypillisempi pojille ja Etelä-Suomesta leviävä *sää* taas tytöille. Kysymyslauseissa *nää* on noin 10 prosenttisyyskokoä yleisempi kuin väitelauseissa (s. 265). Mantila

ei ole erotellut vaihtoehto- ja hakukysymyksiä (*ookko nä(ä) – missä sinä ~ sä(ä)*).

Kansandialektologisen kyselyn murrekäännöstehtävä osoittaa, että nuoret liittävät *nää*-asun helpommin *-kO*-kysymyseen kuin irralliseen pronominiin. *Ookko nää* -kysymykset on siis todennäköisesti tunnistettu kokonaisina rakenteina, mikä koskee myös muita suomalaisia (esim. Palander 2011: 86–89; Mielikäinen & Palander 2014: 192–193). Mielenkiintoinen tulos on, että osa nuorista, erityisesti muualta muuttaneista, on käännöstehtävässä ehdottanut *sinä*-pronominin oululaiseksi vastineeksi *sie*-asua (s. 268–272). Tämä saattaisi selittyä siitä, että pohjois pohjalais- ja peräpohjalaismurteiden raja ei ole tavallisille kielenkäyttäjille selvä. Kansandialektologinen ”Lapin murteen” alue voi eräiden mielestä alkaa jo Oulun korkeudelta, jopa etelämpääkin, ja ”Oulun murre” voi vastaavasti ulottua Rovaniemelle asti (Palander 2011: 86, 88, 91–92). On myös mahdollista, että nuoret ovat todella kuulleet Oulussa *sie*-varianttia Lapin maakunnasta muuttaneilta.

Teoksen päättää Maija Saviniemen, Niina Kunnaksen, Harri Mantilan, Elina Rajalan ja Ulla Paukkusen artikkeli ”Oulua havainnoimassa – kohti metakielen uutta jäsenystä”. Siinä maallikoiden metakieltä pyritään jäsentämään sijoittamalla oululaisnuorten paikallismurretta koskevat kuvaukset intuitiosta analyysiin ulottuvalle jatkumolle. Tutkimus perustuu jo Mantilan artikkelissa mainittuun kyselylomakeaineistoon, jossa vastaajat kertovat, mitä murrepiirteitä, murre sanoja ja murre sanontoja opettaisivat Oulun murteesta vieraspaikkakuntalaiselle.

Kirjoittajien ”metakielen taksonomia” jakaantuu neljään tasoon, jotka ovat 1) intuitiivinen tai arvottava määrittely (esim. *hidas, venytetty*), 2) konkreettiset kielenainesesimerkit (*pelekääkkönää polliisia, mää, känkky*), 3) säännön aavistus (*-kko/kkö-päätte, Kainuun murteen tapaista*) ja 4) säännön muodostaminen (*sanoista läh-*

tee kirjaimia, kaksoiskonsonantti). Vaikka kirjoittajat sanovat, etteivät lähde liikkeelle maallikkohavainnon ja tutkijan havainnon erosta (s. 277), luokituksessa analyysiä lähenevien tasojen kriteereinä on käytetty kielitieteellisiä termejä. Luokkien ”säännön aavistus” ja ”säännön muodostaminen” ero ei näytä selvältä: esimerkiksi *-kko/kkö-pääte* (josta vastauksissa on annettu kielenainesesimerkkejäkin) on kategorioitu säännön aavistukseksi, mutta *ts-vastine* säännön muodostamiseksi. Kumpikin tapaus kertoo kuitenkin kyvystä tehdä yleistyksiä; analyysiprosessin kannalta ei ole olennaista, nimitetäänkö liitettä ”päätteeksi”. Voi myös kysyä, koostuuko luokituksen eri tasoista todella jatkumo intuitiosta analyysiin. ”Konkreettiset kielenainesesimerkit” eivät ole sisällöllisesti samantasoinen asiakokonaisuus kuin ”arvottava määrittely” tai ”säännön muodostaminen”.

Säännön muodostamisen yhteydessä kirjoittajat esittelevät käsitteen *muotti*. *Muotti* on ymmärretty hyvin väljästi, sillä sivun 307 kuviossa sitä edustavat seuraavat tapaukset: rakenne PASSIIVIPREDIKAATTI + OBJEKTI + ADVERBIAALI (*lisätään kirjaimia tavuihin*), geneerinen 3. persoona sekä refleksiivijohdos (*konsonantit tuplaantuvat*). Geneerisiksi lauseiksi on virheellisesti nimitetty sellaisia ilmauksia kuin *sanoista lähtee kirjaimia ~ sanoihin tulee kirjaimia* (s. 305); ne ovat tavallisia partitiivisubjektillauseita. Olennaista näissä ilmauksissa on se, että maallikkokielessä murreilmiöitä kuvataan puhujan tai kielen aktiivisena toimintana (Mielikäinen & Palander 2014: 240; Mielikäinen 2017: 371). *Muottia* sopivampi termi tällaisille rakenteille olisi *puhekuvio*. *Muottihan* ei ole vain ”toistuvasti esiintyvä vakiintunut samankaltainen ilmaus” (s. 306) vaan erityisesti syntaktisena kehikkona semanttisesti syvällisempi käsite (esim. ISK 2004 § 464, 482). Sen sijaan *puhekuviot* ovat monimuotoisia puhejaksoja, jotka tunnustetaan toistuvuutensa an-

siosta, vaikkakaan niiden ei tarvitse toistua identtisinä (Kauppinen 1998: 15).

Artikkeli sisältää paljon kiinnostavaa asiaa oululaisnuorten murrehavainnoista, mutta tulokset toistavat paljolti aiempien tutkimusten tietoja, mikä näkyy runsaissa viitteissä niihin. Aineistonkeruussa on sovellettu aiempien mallien mukaisesti kyseilyä, joka luultavasti tuottaisi kaikkialla Suomessa suunnilleen samanlaista metakieltä. Sitä voidaan luokitella eri tavoin, mutta yksilön kognitiivisiin prosesseihin luokituksella ei päästä käsiksi. Aiempia tutkimuksia artikkelissa on lisäksi paikoin tulkittu virheellisesti tai epätarkasti. Esimerkiksi sivulla 279 Mielikäisen ja Palanderin (2014) tutkimuksen aineistopointojen ryhmitely on ymmärretty metakielisen sanaston jaotteluksi eli tutkimustulokseksi. Tekijät arvelevat myös (s. 278), että Prestonin varhemman metakielijaottelun 2. tason kielessä olisi kyse kommunikaatioverbin vaihtelusta eli puhumisen tavan kuvauksesta. Tätä Preston ei sano, mutta hänen mukaansa myös sellaiset ilmaukset kuin *in other words, can you say that more clearly* tai *do you understand me?* kuuluisivat metakieli 2:n piiriin (Preston 2004 [1998]: 85), mihin myös Mielikäinen ja Palander viittaavat (2014: 26, alav.).

Lopuksi

Oulu kieliyhteisönä valottaa pohjoisen maakuntakeskuksen kielellistä omaleimaisuutta monelta suunnalta. Osa kirjan artikkeleista on katsauksenomaisia kirjoituksia kielitilanteesta, osa on puolestaan pienoistutkimuksia, jotka selvemmin perustuvat tutkimusaineistoon. Kirjoitukset nostavat esiin alueen pieniä vähemmistökieliä, joista olisi mieluusti lukenut lisääkin. Maahanmuuttajien kieltä kirjassa on tarkasteltu suomalaishavainnoijien näkökulmasta, mutta hyvä tutkimuskohde olisi myös esimerkiksi se, miten maahanmuuttajat omaksuvat Oulun paikallismurretta. Maahanmuuttajien omia

kiellessä asenteitakaan ei ole toistaiseksi liiemmin tutkittu (ks. kuitenkin Lehtonen 2015; Kyllönen-Sara-aho 2017).

Teoksen kahdeksasta artikkelista neljässä on kansanlingvistinen lähestymistapa, joka sävyttää vahvasti myös kumpaakin Oulun seudun murretta koskevaa kirjoitusta. Kirja on siis suunnattu erityisesti kansanlingvistiikan tutkijoille, mutta tätä taustaa vasten artikkeleilta olisi toivonut syvällisempää teoreettista otetta ja metodisesti innovatiivisempia ratkaisuja. Kirjaa toimitettaessa olisi ollut hyvä vielä tarkistaa viitteiden ja lähdeluettelon vastaavuudet. Artikkelikokoelma on kyllä helpopolukuinen, minkä ansiosta se sopii kaikille kielen ja yhteiskunnan suhteesta kiinnostuneille, kuten kirjan takakannessa sanotaan.

Toistaiseksi kaupunkikielilyhteisöjä esittelevissä teoksissa on ilmestynyt vain länsisuomalaisten kaupunkien kuvauksia. Olisiko seuraavaksi odotettavissa kirja itämurteiden alueelta?

MARJATTA PALANDER
etunimi.sukunimi@uef.fi

Kirjoittaja on suomen kielen professori Itä-Suomen yliopistossa.

Lähteet

- ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- JUUSELA, KAISU – NISULA, KATARIINA (toim.) 2006: *Helsinki kielilyhteisönä*. Helsinki: Helsingin yliopisto, Suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- KANG, OKIM – RUBIN, DONALD 2009: Reverse linguistic stereotyping. Measuring the effect on listener expectations on speech evaluation. – *Journal of Language and Social Psychology* 28 s. 441–456.
- KAUPPINEN, ANNELI 1998: *Puhekuviot, tilanteen ja rakenteen liitto. Tutkimus kielen omaksumisesta ja suomen konditionaalista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 713. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KUNNAS, NIINA 2015: Tutkimus suomalaisten maallikoiden metakielestä. – *Virittäjä* 119 s. 604–608.
- KYLLÖNEN-SARA-AHO, SALLAMAARI 2017: *Pohjoiskarjalaisten S2-puhujien murrehavainnot ja käsitykset aluemurteen opetuksesta*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto.
- LAPPALAINEN, HANNA 2019: Ensimmäinen kielitieteellinen väitöskirja Kalle Päättälän tuotannosta. – *Virittäjä* 123 s. 283–288.
- LEHTONEN, HEINI 2015: *Tyylytellen. Nuorten kielelliset resurssit ja kielen sosiaalinen indeksisyys monietnisisessä Helsingissä*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- LÖNNROTH, HARRY (toim.) 2009: *Tampere kielilyhteisönä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1236. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LÖNNROTH, HARRY – LAUKKANEN, LIISA (toim.) 2015: *Vaasa kielilyhteisönä. Näkökulmia kaksikielisen kaupungin monikielisyteen*. Vaasan yliopiston julkaisuja. Tutkimuksia 304. Vaasa: Vaasan yliopisto. <https://osuva.uwasa.fi/handle/10024/7579> (22.11.2019).
- MIELIKÄINEN, AILA 2017: Ensimmäisten suomalaisten murretutkimusten meta-kieli. – *Virittäjä* 121 s. 355–381.
- MIELIKÄINEN, AILA – PALANDER, MARJATTA 2002: Suomalaisten murreasenteista. – *Sananjalka* 44 s. 87–110.
- 2014: *Miten suomalaiset puhuvat murteista? Kansanlingvistinen tutkimus meta-kielestä*. Suomi 203. Helsinki: Suomalai-

- sen Kirjallisuuden Seura.
- 2016: Kansanlingvistisen metakielen tasoista. – *Virittäjä* 120 s. 295–296.
- NIEDZIELSKI, NANCY A. – PRESTON, DENNIS R. 2000: Folk linguistics. Trends in Linguistics. Studies and Monographs 122. Berlin: Mouton de Gruyter.
- PALANDER, MARJATTA 2011: *Itä- ja eteläsuomalaisten murrekäsitykset*. Suomi 200. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2015: Rajakarjalaistaustaisten ja muiden suomalaisten mielikuvia *karjalasta*. – *Virittäjä* 119 s. 34–66.
- PRESTON, DENNIS R. 2004 [1998]: Folk metalanguage. – Adam Jaworski, Nicolas Coupland ja Dariusz Galasiński (toim.), *Metalanguage. Social and ideological perspectives* s. 75–101. Language, Power and Social Process 11. Berlin: Mouton de Gruyter.
- SARHIMAA, ANNELI 2013: *Karjalan kieli Suomessa. ELDIA-projektin tuloksia*. Studies in European Language Diversity 27.1. Mainz: Research Consortium ELDIA. https://phaidra.univie.ac.at/detail_object/0:409753 (22.11.2019).
- 2017: *Vaietut ja vaiennetut. Karjalankieliset karjalaiset Suomessa*. Tietolipas 256. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Suurtyö kielen kohdennusjärjestelmästä

Leonard Talmy: *The targeting system of language*. Cambridge, MA: The MIT Press 2017. 635 s. ISBN 978-0-262-03697-9.

Leonard Talmy (s. 1942) kuuluu kognitiivisen kielitieteen perustajiin ja on 1970-luvulta lähtien ollut yksi alan kiistattomista johtohahmoista. Jo Talmy varhaisille tutkimuksille (mm. 1978, 1983, 1985, 1987) on ollut leimallista pyrkimys selittää kielen kieliopillista ja semanttista järjestelmää kognitiivisesta psykologiasta juontuvin periaattein. Etenkin kognitiivisen kielitieteen 1970–1990-lukujen varhaisvaiheessa, jolloin siihen ei vielä liittynyt nykyisenkaltaista vahvaa empirististä ja psykolingvististä tutkimusperinnettä, juuri Talmy töiden voi paljolti katsoa oikeuttaneen koko termin *kognitiivinen* käytön koulukunnan nimessä. Talmy tutkimukset tunnetaan laajalti myös hänen oman koulukuntansa ulkopuolella, ja eräät niistä ovat synnyttäneet suorastaan omia tutkimushaarojaan, kuten liiketilanteiden leksikalisointiin keskittyvän kielitypolo-

gian (ks. esim. Ameka & Essegbey 2013; Montero-Melis, Eisenbeiss, Narasimhan, Ibarretxe-Antuñano, Kita, Kopecka, Lüpke & Nikitina 2017). Talmy 1900-luvun keskeinen tuotanto on koottu yhteen kaksiosaisessa kokoomateoksessa *Toward a cognitive semantics* (2000a, 2000b); teoksen on esitellyt suomeksi Kotilainen (2004).

Nyt arvioitavana oleva *The targeting system of language* on järkälemäinen, yli kuusisataasivuinen teos, joka esittelee yksityiskohtaisesti Talmy 2000-luvun puolella kehittämän mallin kielen *kohdennusjärjestelmän* (*targeting system*) kuvaamiseksi. Eräissä aiemmissa töissään Talmy (mm. 2007, 2015; ks. myös Ibarretxe-Antuñano 2006) on kutsunut suunnilleen samaa asiaa kielen *huomiojärjestelmäksi* (*attention system*). Esitys on ensisijaisesti teoreettinen, sillä se ei perustu minkään konkreettisen kieliaineiston systemaattiseen käsittelyyn, vaikka se hyödyntääkin kirjoittajan omia havaintoja ja kokemuksia erilaisista vuorovaikutustilanteista. Käytetyt esimerkit ovat enimmäkseen